

для мястэчка сталі Лівонская вайна 1558–1583 гг., вайна 1654–1667 гг., Паўночная вайна 1700–1721 гг. і вайна 1812 г.¹ Аўтарам асабліва адзначалася нанясенне страт не толькі ў выніку баявых дзеянняў, але і праз рабаванне і гвалт, якія ўчынялі войскі ў адносінах да мясцовых жыхароў. Апошняе прыводзіла да галечы і голаду і, як вынік, да істотнага скарачэння насельніцтва ў ваколіцах Бачэйкава². Маштаб разбурэнняў у краі ў часы вайны 1654–1667 гг. пераканаўча ілюструе наступны прыклад: *«Прошло несколько месяцев и ни барана, ни рыжей кобылы нельзя было найти в зажиточном Бочейковском уголке. Бежал кн. Кантакузен, бежали крестьяне; из так старательно отстроенного двора, из цветущих деревень остались лишь одни пепелища, да торчащие закоптелые трубы»*³.

У працяг гэтай тэмы ў брашуры паказальна адлюстравана жыццё Бачэйкава напярэдадні і падчас прыходу французў у 1812 г. Адным з адметных эпізодаў таго часу стаў візіт у мястэчка імператара Напалеона I Банапарта. У. Цеханавецкі падае яго наступным чынам: *«Приближается 1812 г., одним из самых тяжелых в истории Белоруссии. Уже в 1811 г. начались приготовления к войне и усиленный набор рекрутов в армию, обыкновенный предвестник военной грозы. Наполеон, вошедший в Россию 11-го июня 1812 г. и двигавшийся к Бешенковичам, 11-го июля прибыл в Бочейково, где остановился, переночевал и, скромно позавтракав, поехал по витебской дороге. Все, что жило в имении, скрылось в глубокой пуще, боясь грабежей и насилий, которыми успела прославиться великая армия; остался из всего населения управляющий (Лапицкий), лакей и мальчик, прислуживающий в канцелярии. Это опустошение усадьбы удивило Наполеона, который, позвав управляющего, выразил ему по этому поводу свое неудовольствие; не более ему понравился и завтрак, который сготовил собственноручно бедный Лапицкий»*⁴.

Асобная тэма, якую закрануў у рамках брашуры У. Цеханавецкі, датычылася асаблівасцей падрыхтоўкі і правядзення аграрнай рэформы 1861 г. у Віцебскай губерні. Аўтар не ставіў перад сабой задачу падрабязнага адлюстравання рэалізацыі дзяржаўнай палітыкі Расійскай імперыі ў гэтым кірунку. Аднак ім адзначалася падтрымка і садзейнічанне, аказаныя мясцовымі прывілеяванымі коламі па гэтым пытанні. Так, шэраг асоб, якія бралі непасрэдны ўдзел у адпаведных мерапрыемствах, у тым ліку і П. Цеханавецкі (бацька аўтара), згадваюцца ў тэксце⁵.

Разам з тым, адзначаючы станючыя бакі працы, неабходна акрэсліць адно пытанне, што ўзнікае пасля азнаямлення з яе зместам. Так, выбар

¹ Цехановецкі В. П. Хроника одного поместья. Бочейково. С. 5–6, 9–11, 15–17, 33–36.

² Там же. С. 10–11, 16–17, 34–36.

³ Там же. С. 11.

⁴ Там же. С. 33–34.

⁵ Там же. С. 42–43.

верхняй храналагічнай мяжы нарыса абгрунтоўваецца наступным чынам: *«На 1861 г. закончим и мы этот очерк. На светлом дне февраля кончаем трехсотлетнюю хронику Бочейковицны и рады тому, что современному ее владельцу пришлось руку приложить к великому делу Императора Александра II, пришлось быть одним из скромных исполнителей благородной реформы. Кончаем хронику и потому, что ее продолжение будет уже историею одного лишь имения, будет однообразно, безынтересно и безнадежно серо...»*¹ Зыходзячы з вызначанага аўтарам прадмета даследавання, асноўная ўвага надавалася апісанню Бачэйкава і ваколіц на фоне гістарычных падзей. У сувязі з тым, што брашура надрукавана ў 1905 г., відавочна, у распараджэнні У. Цеханавецкага былі крыніцы за другую палову XIX ст. Іх выкарыстанне магло б дапоўніць працу аўтара. Аднак застаецца адкрытым пытанне, чаму ён вырашыў пакінуць па-за ўвагай гэты перыяд.

Такім чынам, нарыс «Хроника одного поместья. Бочейково» У. Цеханавецкага – гэта каштоўная праца па гісторыі Бачэйкава ў XV–XIX стст. Не з’яўляючыся прафесійным даследчыкам, аўтар імкнуўся ажыццяўляць крытыку крыніц і падачу падзей у храналагічнай паслядоўнасці, арыентуючыся на наяўныя матэрыялы. Увядзенне ў навуковы ўжытак дакументаў з архіва радавога маёнтка, які не захаваўся да нашага часу, падкрэслівае інфарматыўнасць брашуры. Апошняя дазволіла аўтару паказаць гісторыю Бачэйкава і ваколіц у XV–XIX стст. Відавочна, што пры правядзенні грунтоўных даследаванняў, якія будуць закранаць пэўныя аспекты мінулага Бачэйкава, Бешанковіцкага краю і Віцебшчыны, мэтазгодна выкарыстоўваць нарыс «Хроника одного поместья. Бочейково» У. Цеханавецкага.

Сяргей Мянчэня (Мінск)

СТАН СЕЛЬСКОЙ ГАСПАДАРКІ І ГРАМАДСКАЯ АГРАНАМІЧНАЯ ДАПАМОГА НАСЕЛЬНІЦТВУ ЛЕПЕЛЬСКАГА ПАВЕТА Ў ПАЧАТКУ XX ст.

Асновай сельскай гаспадаркі Лепельскага павета Віцебскай губерні ў пачатку XX ст. з’яўляліся вырошчванне збожжа і мяса-малочная жывёлагадоўля. У 1910 г. па колькасці коней (38 141), кароў (64 862) і свіней (53 215) Лепельскі павет займаў першае месца ў губерні, а па колькасці дробнай жывёлы (11 079) саступаў толькі Люцынскаму і Невельскаму². У той жа час

¹ Цехановецкі В. П. Хроника одного поместья. Бочейково. С. 43.

² Памятная книжка Витебской губернии на 1912 год : официальное издание Витебского губернского статистического комитета. Витебск : Губернская тип., 1912. С. 50–51.

большасць сялянскіх гаспадарак выкарыстоўвала састарэлую трохпольную сістэму земляробства і архаічныя прылады працы. Былі свае праблемы і ў памешчыцкіх гаспадарках, у значнай ступені звязаныя з вінакурнай вытворчасцю. У 1906 г. з 40 вінакурняў Віцебскай губерні 15 знаходзіліся ў Лепельскім павеце. Выраблены на іх спірт ішоў не толькі на мясцовыя патрэбы, але і ў Архангельскую, Віленскую, Кіеўскую і Курскую губерні¹. Распаўсюджаннем сельскагаспадарчых ведаў у павеце займаліся Лепельскае таварыства сельскай гаспадаркі і Лепельскае павятовае земства.

Лепельскае таварыства сельскай гаспадаркі, ці Лепельскае таварыства сельскіх гаспадароў, было створана ў 1906 г. па ініцыятыве мясцовых памешчыкаў: Уладзіслава Цэханоўскага, Антона Івашэўскага, Сігізмунда Грэгаровіча і Альгерда Лісоўскага. Статут таварыства абвешчаў наступныя задачы: распаўсюджванне практычных і тэарэтычных ведаў па сельскай гаспадарцы праз чытанні, друк, арганізацыю часопіса, сельскагаспадарчага вучылішча і бібліятэкі; выпрацоўка «правільных спосабаў» вядзення гаспадаркі з улікам расійскага і замежнага досведу, арганізацыя конкурсаў сельскагаспадарчых машын, доследных палёў, фермаў, садоў і інш.; выпрацоўка рэкамендацый для гаспадароў па развіцці і ўдасканаленні сельскай гаспадаркі і сельскай прамысловасці павета². У сваёй дзейнасці таварыства было падсправаздачна перад Дэпартаментам земляробства.

Членамі таварыства маглі стаць асобы, якія займаліся або цікавіліся сельскай гаспадаркай. Паводле статусу яны падзяляліся на ганаровых, дзейных і членаў-карэспандэнтаў. Дзейныя члены абіраліся сходам простага большасцю галасоў па рэкамендацыі Савета ці трох дзейных членаў таварыства і павінны былі пацвярджаць членства гадавым узносам у памеры 5 р. У выпадку калі ўзнос не плаціўся, членства лічылася прыпыненым, але з магчымасцю яго аднаўлення без новага галасавання. Члены-карэспандэнты ўзносаў не плацілі і мелі права дарадчага голасу падчас сходаў. Кіраўнічым органам таварыства быў Савет, у які ўваходзілі ганаровыя і дзейныя члены. Старшынёй Савета быў абраны У. Цэханоўскі, яго намеснікам – С. Грэгаровіч, а сакратаром – А. Лісоўскі, самы малады з ініцыятараў³.

Пра першыя гады дзейнасці таварыства інфармацыі атрымалася знайсці няшмат. У 1908 г. таварыства арганізавала сельскагаспадарчую выставу ва Ушачах, але яшчэ ў 1914 г. Дэпартамент земляробства безвынікова патрабаваў справаздачу аб ёй⁴. Была арганізавана праца двух інструктараў малочнай гаспадаркі, якія знаходзіліся на ўтрыманні таварыства. Праекты

пабудовы школы малочнай гаспадаркі і арганізацыі яшчэ адной выставы не ажыццявіліся. Камісіі таварыства бяздзейнічалі, а ўзносы збіраліся нерэгулярна. У 1910 г. У. Цэханоўскі памёр, і новым кіраўніком таварыства стаў А. Лісоўскі¹.

Новы старшыня вырашыў ажывіць дзейнасць таварыства. Па яго ініцыятыве было праведзена анкетаванне па пытанні пошуку новых кірункаў і метадаў працы. На грошы Лісоўскага ў яго маёнтку Варанеч была арганізавана школа малочнай гаспадаркі і кантрольны малочны саюз. Адбыліся змены і ў праўленні: намеснікам старшыні стаў Аляксандр Драўсаль, а сакратаром і скарбнікам таварыства – Густаў Корсак. Аднак энтузіязм старшыні быў успрыняты не ўсімі. З трох запланаваных сходаў таварыства атрымалася па прычыне адсутнасці кворуму правесці толькі два. З 97 чалавек таварыства на 1911 г. планавалася сабраць 400 р. узносаў, што адпавядала 80 дзейным членам, аднак атрымалася сабраць толькі 120 р. з 24 чалавек².

Новы этап дзейнасці таварыства быў звязаны з арганізацыяй павятовага земства. З 26 земскіх у склад павятовай управы ўвайшлі 6 членаў таварыства: А. Лісоўскі, А. Драўсаль, Г. Корсак, М. Пршысецкі, А. Ражкоўскі і С. Семянтоўскі-Курыла, які быў абраны старшынёй управы³.

На першым земскім сходзе была прапанавана праграма аграрна-аграмаічнай дапамогі насельніцтву. Для развіцця пчальярства ў павеце планавалася арганізаваць паказальныя пчальнікі: адзін у 2-м Бешанковіцкім народным вучылішчы, дзе былі сельскагаспадарчы клас і свой сад, іншыя – у мясцовых сялян, што мелі досвед пчальярства. Сялянам планавалася выдаткаваць рамавыя вуллі з пчалінымі сем'ямі, у той час як большасць з іх карысталася калодамі ці саламянымі вуллямі. На працягу чатырох гадоў сяляне маглі свабодна распараджацца паловай мёду, а пасля, пры ўмове супрацоўніцтва з земствам і выканання інструкцый, атрымлівалі ўвесь пчальнік ва ўласнасць. Земства таксама планавала наняць інструктара па пчальярстве і арганізаваць адпаведныя чытанні для сялян. На жаль, па інфармацыі далейшых справаздач земства, немагчыма адказаць на пытанне, ці былі гэтыя меры рэалізаваны⁴.

Яшчэ адным кірункам дзейнасці павінна была стаць арганізацыя зерне-ачышчальных і пракатных пунктаў у Ветрыне, Лепелі, Ушачах, Чашніках і Шапчыне. Напракат сялянам прапаноўвалі плугі, акучнікі, бароны, спрунжыноўкі, ільнямялкі. Кошт арэнды ў сярэднім складаў каля 10 к. за дзень

¹ Отчет о деятельности Лепельского сельскохозяйственного общества за 1910 год. Полоцк : Тип. Х. В. Клячко, 1911. С. 6.

² Там же. С. 4–6.

³ Доклады Лепельской уездной земской управы 2-ому очередному земскому собранию. Лепель : Тип. М. Капельмана, 1912. С. 5.

⁴ Там же. С. 33.

¹ НГАБ. Ф. 2504. Воп. 1. Спр. 1561. Арк. 93.

² Устав Лепельского общества сельских хозяев. Полоцк : Тип. Х. В. Клячко, 1907. С. 2–3.

³ Там же. С. 8–9.

⁴ Отчет о деятельности Лепельского сельскохозяйственного общества за 1914 год. Полоцк : Тип. Х. В. Клячко, 1915. С. 6.

працы ці 1 р. за сезон. Для паляпшэння жывёлагадоўлі планавалася ствараць злучныя пункты, першы з якіх стварылі ў Арэхаўне, дзе былі жарабцы арлоўскай і ардэнскай парод. У планах было стварэнне яшчэ трох пунктаў. У 16 населеных пунктах павета (Юркава Сцяна, Козлы, Бароўка, Вуглы, Завялечча, Кісялёва, Труханова, Селішча, Станіславава і інш.) сход пастанавіў стварыць сістэму паказальных участкаў і палёў на хутарах¹.

Для папулярызавання сельскагаспадарчых ведаў земства вырашыла арганізаваць выданне «Сельскохозяйственный листок Лепельского уездного земства» на 6–8 старонак з гадавой падпіскай за 1 р.². У рэалізацыі гэтага праекта можна прасачыць, наколькі цесна была звязана дзейнасць сельскагаспадарчага таварыства і земскай управы. Асновай для сельскагаспадарчага выдання стаў «Лепельский вестник», які выходзіў пад рэдакцыяй члена сельскагаспадарчага таварыства М. Хатаевіча. З 1913 г. выданне атрымала назву «Известия Лепельского общества сельского хозяйства». Усяго з 4 красавіка па 26 снежня выйшла 18 нумароў. «Известия...» ставілі сабе за мэту папулярызавання ведаў у галіне аграноміі, жывёлагадоўлі, асноў гаспадарання³. Тут друкаваліся аб'явы аб куплі-продажы зямлі, жывёл і сельскагаспадарчых прылад; быў раздзел пытанняў і адказаў. Рэдактарам-выдаўцом быў пазначаны А. Лісоўскі, аднак найбольш верагодна, што выданне курыраваў А. Драўсаль, бо менавіта з яго ад'ездам з Лепеля выданне фактычна прыпыніла сваё існаванне, а спробы яго адрадыць пад патранажам Савета таварыства поспеху не мелі⁴.

У 1912 г. Леанціна і Антон Івашэўскія ахвяравалі таварыству маёнтак Загацце (цяпер в. Загацце, Полацкі раён) з 400 дзесяцінамі зямлі для арганізацыі сельскагаспадарчай школы. У школу планавалася прымаць вучняў з Лепельскага і суседніх паветаў без саслоўных, рэлігійных і нацыянальных абмежаванняў. У выпадку ліквідацыі таварыства школа павінна была адысці да павятовага земства. Івашэўскія атрымалі статус ганаровых членаў таварыства і кіраўнікоў яго Ухвішчанскага аддзялення. Таварыства сабрала амаль утвая больш узносаў, чым летась, – 355 р.⁵

Павятовае земства ў той жа год у супрацоўніцтве з агульнарасійскім таварыствам «Русское зерно» накіравала ў Чэхію для пераймання сельскагаспадарчага досведу сялян Мікалая Лобуса, Ілью Смажэўскага і Яўхіма

Бельскага. Земства пры гэтым аплаціла выдаткі на дарогу да Пецярбурга і на афармленне замежных пашпартаў, астатнія выдаткі ўзяло на сябе «Русское зерно»¹.

Найбольш важнай падзеяй 1912 г. у дзейнасці Лепельскага сельскагаспадарчага таварыства стала арганізацыя выставы. Рашэнне аб яе правядзенні было прынята на пасяджэнні ў лютым 1911 г., аднак самастойна арганізаваць мерапрыемства таварыства не здолела і звярнулася па дапамогу да земства і земляробчых гурткоў. Арганізацыйны камітэт выставы быў створаны 6 мая 1912 г. Таварыства і земства выдаткавалі на правядзенне выставы па 300 р., такія ж сумы ахвяравалі асабіста А. Лісоўскі і А. Драўсаль, яшчэ 100 р. даслаў Дэпартамент земляробства. У якасці рэкламы было надрукавана 1000 плакатаў і адаслана 600 лістоў да святароў, настаўнікаў, валасных старшын і рэдакцый перыядычных выданняў. Размясціць выставу планавалася ў садзе каля казармы гарнізоннай каманды, аднак потым месца для выставы было абрана каля Каменскага тракту на беразе Лепельскага возера непдалёк ад гарадскіх могілак. На выставе планавалася арганізаваць тэатральныя паставы ці паказ кіно, аднак, як пазначалася ў справаздачы, «не нашлось любителей», а ўладальнікі кінематографа адмовіліся ехаць².

Выстава праходзіла 7–9 верасня 1912 г., на яе адкрыццё прыехаў віцэбскі губернатар. Дакладную колькасць наведвальнікаў падлічыць не атрымалася, бо было прададзена 2565 квіткаў па 20 к., 2083 – па 9 к., а частка прададзена. Буйныя землеўладальнікі павета аднесліся да выставы абыякава, а многія сяляне яе праігнаравалі³.

Выстава была падзелена на наступныя аддзелы: жывёлагадоўлі; конегадоўлі; дробнай жывёлы і птушкі; насення і лугаводства; земскай гаспадаркі; садаводства, агародніцтва і пчалярства; прамысловых вырабаў, малочнай гаспадаркі, сельскагаспадарчых прылад, рыбалоўства, саматужных вырабаў, турэмных вырабаў, хутарскай гаспадаркі і вогнеўстойлівага будаўніцтва. На апошнія два не атрымалася знайсці экспанаты. У аддзеле сельскагаспадарчых прылад былі прадстаўлены толькі нажніцы для рэзкі лёну, аддзел рыбалоўства – справаздачай А. Лісоўскага аб арганізацыі рыб-

¹ Доклады Лепельской уездной земской управы 2-ому очередному земскому собранию. С. 35.

² Там же. С. 38–39.

³ Периодическая печать Белоруссии 1817–1916 гг. : библиогр. указ. / Гос. б-ка БССР им. В. И. Ленина. Отд. белорус. литературы и библиографии. Минск : Ред.-изд. отд. Книжной Палаты БССР при Гос. б-ке БССР им. В. И. Ленина, 1960. С. 40.

⁴ Отчет о деятельности Лепельского сельскохозяйственного общества за 1914 год. С. 5.

⁵ Отчет о деятельности Лепельского сельскохозяйственного общества за 1912 год. Полоцк : Тип. Х. В. Клячко, 1913. С. 6.

¹ Доклады Лепельской уездной земской управы 2-ому очередному земскому собранию. С. 46–47.

² Отчет по 2-й сельскохозяйственной, промышленной и кустарной выставке, устроенной Лепельским сельскохозяйственным обществом совместно с Лепельской уездной земской управой и при участии уездной землеустроительной комиссии и некоторых сельскохозяйственных кружков в г. Лепеле, 7–9 сентября 1912 года. Полоцк : Тип. Х. В. Клячко, 1914. С. 6–8.

³ Там же. С. 9.

най гаспадаркі ў маёнтку. Малочны аддзел быў прадстаўлены 3 экспанатамі – мясцовым вяршковым маслам. У адзеле саматужных вырабаў было 24 экспанаты мясцовых сялян і мяшчан, у астатніх аддзелах гэтая катэгорыя насельніцтва прадстаўлена амаль не была¹. Выключэннем стаў селянін Мароз, які прывёз на выставу саджанцы яблынь, вуліі сваёй работы, гарбату з яблыкаў і розныя інструменты².

Найбольш прадстаўнічым быў земскі аддзел, які меў секцыі народнай адукацыі, навукі, медыцыны і аграноміі. Для агранамічнай секцыі земства закупіла адмысловы механізм для сушкі садавіны і гародніны і правяла яго выпрабаванні. Земскі садавод П. Шчасны прадставіў калекцыю насення, саджанцаў і мінеральных угнаенняў. Сельскагаспадарчы стараста Мікалай Кладніцкі прэзентаваў планы паказальных палёў, карты агранамічных участкаў павета³.

Таксама падчас выставы праходзілі чытанні «Болезни общие человека и животных», «Меры предохранения при повальных болезнях свиней», «Наиболее желательные породы скота для массового улучшения в Витебской губернии», «Разбор новейших способов обработки льна» і «О meliaracyach rolnych» на польскай мове. Згодна са справаздачай, чытанні, аднак, «не вызвалі в посетителях выставки интереса в той степени, в какой можно было надеяться и желать»⁴.

Да пачатку Першай сусветнай вайны Лепельскае сельскагаспадарчае таварыства мела ў сваім складзе 6 кантрольных саюзаў малочнай гаспадаркі: Варанецкі ці 1-ы Лепельскага павета (1910 г.), Бельскі, Паўльскі, Пярошчыцкі (1913 г.), Бачэйкаўскі і Маладолецкі (абодва 1914 г.). Саюзы арганізоўвалі ўлік і арганізацыю харчавання жывёл, кантралявалі ўмовы ўтрымання, праводзілі аналіз малака. Маладолецкі саюз планаваў арганізаваць выраб сыроў, яшчэ адна сыраварня ў маёнтку Быкоўшчына памешчыка Козел-Паклеўскага знаходзілася на стадыі запуску. Выраб масла і сыроў планавалася распачаць у маёнтку Стэльмахава. У сакавіку 1914 г. А. Лісоўскі прымаў удзел у з'ездзе ў Вільні па пытанні экспарта-імпартнага гандлю ў сувязі з пераглядам гандлёвага дагавора з Германіяй. Сумесна з земствам таварыства дабілася накіравання ў павет спецыяліста па меліярацыі – торфмайстра. Меліярацыя і здабыча торфу разглядаліся як перспектывныя кірункі дзейнасці, бо плошча балот у павеце складала звыш 14 000 дзесяцін⁵.

¹ Отчет по 2-й сельскохозяйственной, промышленной и кустарной выставке ... С. 25–29, 35.

² Наша Ніва. 1912. № 38. С. 3.

³ Отчет по 2-й сельскохозяйственной, промышленной и кустарной выставке ... С. 31.

⁴ Там же. С. 8.

⁵ Отчет о деятельности Лепельского сельскохозяйственного общества за 1914 год. С. 4, 6, 29.

Земства на той момант кантралявала дзейнасць шэрага сельскагаспадарчых гурткоў: Вярхоўскага, Бачэйкаўскага, Каменьскага, Завялецкага, Ухвішчанскага, Ульскага, Арэхаўна-Нацкага. Вярхоўскі гурток ініцыяваў перавод пракатнага пункта з Бешанковічаў у Вярхоўе па прычыне яго аддаленасці ад сялянскіх надзелаў, бо землі вакол Бешанковічаў у асноўным належалі графу Храптовічу¹. Для дапамогі сельскай гаспадарцы павета земства адкрыла крэдытаванне на правядзенне меліярацыі і торфаздабычы, лесаразвядзенне, садаводства, арганізацыю сушылак, расчыстку зямлі, закупку племянных жывёл, будаўніцтва сельскагаспадарчых пабудов, сыраварняў, млыноў і інш.²

З пачаткам вайны Лепельскае сельскагаспадарчае таварыства фактычна прыпыняе сваю дзейнасць. А. Лісоўскі хацеў скласці з сябе паўнамоцтвы, але сход папрасіў яго застацца. У складаную сітуацыю трапіў інструктар Франц Шышкоўскі. На пачатку вайны ён знаходзіўся на курсах у Варшаве, а па вяртанні ў Лепель быў абвінавачаны ў шпіянажы і змешчаны спачатку ў лепельскую, а потым у віцебскую турму, і толькі па хадайніцтве кіраўніцтва таварыства вызвалены. Яшчэ менш пашчасціла малочным асістэнтам Валюсу і Заблоцкаму. Яны, як падданыя Аўстра-Венгерскай імперыі, былі высланы ў Валагодскую губерню і г. Уральск адпаведна³.

Вайна ў значнай ступені змяніла планы таварыства, асноўныя сродкі яго былі накіраваны на дабрачыннасць. Так, таварыства выдаткавала на дапамогу параненым і хворым 500 р. і абвясціла дадатковы збор у капейку з дзесяціны зямлі, што дазволіла сабраць яшчэ 323,62 р. Маёнтак Загацце было вырашана аддаць пад шпіталь, аднак, калі высветлілася, што арганізаваць шпіталь не атрымаецца, грошы былі накіраваны ў Віцебск для таго, каб стварыць 8 ложка-месцаў імя Лепельскага таварыства сельскай гаспадаркі⁴.

Такім чынам, Лепельскае сельскагаспадарчае таварыства аб'ядноўвала мясцовых памешчыкаў, і, адпаведна, дзейнасць яго была накіравана ў першую чаргу на паляпшэнне памешчыцкай гаспадаркі, выкарыстанне новых тэхналогій і прылад працы. Уздзеянне на мясцовае сялянства было ўскосным, што тлумачылася як абмежаванымі фінансавымі магчымасцямі, так і адсутнасцю ініцыятывы. Пасля стварэння земскай управы кіраўніцтва таварыства, якое стала і кіраўніцтвам управы, значна пашырыла дзейнасць па папулярызацыі сельскагаспадарчых ведаў праз арганізацыю агранаміч-

¹ Доклады Лепельской уездной земской управы за 1914 год земскому собранию. Лепель: Тип. М. Капельмана, 1914. С. 97.

² Там же. С. 105.

³ Отчет о деятельности Лепельского сельскохозяйственного общества за 1914 год. С. 6, 22–23.

⁴ Там же. С. 8–9, 14.

нага выдання, стварэнне гурткоў, пракатных пунктаў і інш. Цікавую ацэнку дзейнасці Лепельскага таварыства сельскай гаспадаркі дала ў 1912 г. «Наша Ніва»: «...у Лепельскім павеці шмат ёсць аграномаў-памешчыкоў, каторыя заместа таго, каб ісьці ў чыноўнікі дзе ў Расею, як гэта ў нас вядзецца, не кідаюць сваей бацькаўскай зямлі і вядуць на ёй паступовую гаспадарку. А ведама з двароў ідзе сельска гаспадарская навука і на вёску, бо селянін верыць паказу, а не заказу. І хача вёска памалу пераймае с паказу сельска гаспадарскіе паляпшэння, але ўсё-ж пераймае...»¹

¹ Наша Ніва. 1912. № 38. С. 3.

БЕШАНКОВІЧЧИНА АД 1917 ГОДА ДА СУЧАСНАСЦІ

Аляксандр Бараноўскі (Мінск),
Антон Юпатаў (Віцебск)

ЯНЫ КІРАВАЛІ БЕШАНКОВІЧЧИНАЙ

Больш за пяць гадоў намі распрацоўваецца тэма «Партыйныя, савецкія і сучасныя кіраўнікі Віцебшчыны (1918–2024 гг.)». На падставе архіўных дакументаў, перыёдыкі і іншых крыніц мы выяўляем, даследуем і сістэматызуем звесткі пра адказных сакратароў павятовых камітэтаў РКП(б), першых сакратароў райкамаў КПБ, старшынь павятовых выканкамаў, старшынь райвыканкамаў Віцебшчыны. Намі ўжо выдадзены біяграфічны даведнік «Яны кіравалі Сенненшчынай», вядзецца праца па напісанні біяграфічнага даведніка «Яны кіравалі Бешанковіччынай».

У дадзеным артыкуле ў навуковы ўжытак уводзяцца імёны кіраўнікоў мясцовых органаў улады, цэнтры якіх знаходзіліся на сучаснай тэрыторыі Бешанковіцкага раёна. Гэта старшыні Бешанковіцкага павятовага выканкама (1918), сакратары Бачэйкаўскага павятовага камітэта РКП(б) (1923–1924), старшыні Бачэйкаўскага павятовага выканкама (1923–1924), першыя сакратары Ульскага райкама КПБ (1924–1931, 1946–1956), старшыні Ульскага райвыканкама (1924–1931, 1946–1956), першыя сакратары Бешанковіцкага райкама КПБ (1924–1962, 1965–1991), старшыні Бешанковіцкага райвыканкама (1924–2024).

Старшыні Бешанковіцкага павятовага выканкама
Лабсвірс Тэадор Карлавіч (красавік–чэрвень 1918 г.);
Пестуноў Васілій Мацвеевіч (чэрвень–верасень 1918 г.).

Сакратары Бачэйкаўскага павятовага камітэта РКП(б)
Зельцар Яфім Маркавіч (красавік–верасень 1923 г.);
Шадурскі Сямён Антонавіч (верасень 1923 г. – чэрвень 1924 г.).

Старшыні Бачэйкаўскага павятовага выканкама
Шчапіла Сямён Аляксеевіч (май–верасень 1923 г.);
Гейнэ Андрэй Хрыстафоравіч (лістапад 1923 г. – чэрвень 1924 г.).